

Nyelvtudományi elméletek és nézetek a 20. században

Általában egy olyan kötetnek, amelynek célja valamely tudományterület szerkezetének a bemutatása - legyen szó akár az adott tudomány teljes fejlődési ívének megrajzolásáról, akár annak egy apró részletének a prezentálásáról –, nem kerülheti el, hogy ne legyen terebélyes méretű, több száz oldalra kiterjedő nagyságú. Azonban ez az állítás nem minden könyv esetében igaz, mint ahogyan erre az írásra sem az. A szerző a száz oldalnál alig vastagabb kiadványban felépítette a 20. század legjelentősebb – elsősorban külföldi – nyelvészeinek és nézeteiknek a világát, miközben végig sikeresen megőrizte ennek a világnak az áttekinthetőséget és a szakmai alaposságot.

Az első fejezetben a 20. századi nyelvészet előzményei kerülnek felvázolásra; a szerző világosan kifejti, hogy írását nem egy többkötetes összefoglaló műnek szánta, így csupán olyan elméletalkotók nevei kerültek bele a kész írásba, „akik és amelyek érdemben előbbre vitték korunk nyelvtudományát” (9.). Ennek oka, hogy a könyv célja elsősorban az ismertetés a különböző nyelviskolák, tudósok és művek kapcsán, míg másodlagos szerepe abban áll, hogy további olvasásra buzdítson a különféle elméletek és irányzatok pontosabb megismerése és megértése kapcsán.

Mielőtt elkezdené a kutatók és iskolák történetének bemutatását, a szerző néhány mondatban felvázolja a tudományosságot érintő alapelveket. Mint minden tudománynak, a nyelvészetnek, illetve nyelvtudománynak is meg kell felelnie két kritériumnak: mint a kutatás tárgyának önállósága, illetve a kutatások, vizsgálódások tárgyát képező jelenségeket mérő eljárások kidolgozása (9–10.). Ezen elveket követve először az újgrammatikus

iskolával, illetve kiemelkedő alakjával, Ferdinand de Saussure-rel ismertet meg minket a szerző. Saussure számos írásából vett idézettel kerül bemutatásra a külső, illetve a belső nyelvészet (a *la langue* és a *la parole*) szétválasztása és annak indoklása (13–18.).

A következő fejezetben a strukturalizmusról olvashatunk, amely egy igen jelentős nagyságú részt kapott a könyvből, lévén nem pusztán egy nyelvész neve kerül említésre, ráadásul a címadó strukturalizmust a szerző további három alfejezetre bontja. Ezek a prágai vagy funkcionalista iskola (21–39.), majd a koppenhágai glosszematika (40–44.), őket követi az amerikai leíró nyelvészet (44–65.), végül a generatív grammatika (57–65.).

Az egyes részek bevezető leírásában rövid jellemzés olvasható, amelyben helyet kapnak az éppen aktuális iskola főbb alapelvei, míg a lap alján található lábjegyzetek – noha nem nagy számban, jelen vannak a kötet folyamán – a pontos megértést hivatottak elősegíteni.

A könyvben bemutatott nyelvészek ismertetési között igen jelentős eltérések mutatkoznak: néhány alkotó, mint *Vladimir Skalička* vagy *Zellig S. Harris* csupán egy, másfél oldalnyi teret kaptak a kötetben, noha egy kicsit több ismertetést, illetve műveikből való idézetet minden további nélkül be lehetett volna illeszteni a könyvbe. Természetesen ez betudható a szerző által többször hangsúlyozott ismertető jellegnek, amelyet könyvének szentelt. Ennek fényében világosan látszik, hogy más – jelentősebbnek tartott kutatók –, mint *Roman Jakobson*, *Leonard Bloomfield* vagy éppen *Noam Chomsky* miért kapott jóval nagyobb tárhelyet elméletük bemutatására, illetve idézeteik felvonultatására. Ezeket az idézeteket számtalan ábra és – a leginkább Chomsky nevéhez köthető – fadiagram (tree diagram) egészíti ki, amelyen bemuta-

tásra kerülnek az egyes elméleti hátttereket felépítő alapelvek (például 63.).

A nyelvészeti elméletek ismertetését olyan rövid további részek követik, mint *szövegtan* (66–75.), *stilisztika* (76–85.), *pszicholingvisztika* (86–89.), *szociolingvisztika* (90–100.), illetve az úgynevezett *budapesti iskola* nevű 20. századi magyar újgrammatikus szerveződés (101–107.). A kötet végén megtalálható annak a tizenkét nyelvésznek az életrajza, akik az egyes fejezetekben vagy alfejezetekben bemutatásra kerültek (109–116.). Azonban nem kaptak helyet a kötetben még egy rövid összefoglalás erejéig sem az olyan nyelvkutatók – amire nem lehet kifogás pusztán a könyv kicsiny terjedelme –, mint *Dell Hymes*, *John Searle*, *John Austin*, vagy éppen *Lev Szemjonovics Vigotszkij*, éppen ezért egy újabb, bővített kiadás megjelenése igen öröndetes lenne.

Az irodalomjegyzékben helyet kaptak a már idézett szerzők művei, illetve számos más hazai és nemzetközi nyelvész, illetve nyelvtudományi szakember írásainak az adatai is.

Egy világos struktúra mentén felépített, rövid és lényegre törő írás ez, amely elkalauzolja olvasóját a 20. századi nyelvészet legfontosabb irányzatainak és alkotóinak világába, miközben egyszerűen megfogalmazott nyelvezetével és számos ábrájával, valamint idézetével igyekszik még közelebb hozni a sokszor egyáltalán nem egyszerű koncepciókat az olvasóközönséghez. A könyv meglehetősen kurtára fogott szerkezetét talán érdemes lenne, ha nem is egy többkötetes sorozattá, de legalább egy terjedelmesebb írássá formálni, hogy minél több nyelvészeti elméletet és kutatót megismerhessen mind a szakmabeli, mind a laikus olvasó, hiszen ezek az elméletek jelentős hatást gyakoroltak korunk gondolkodására mind a nyelv, mind annak társadalmi szerepe kapcsán. (*Bencédy József: Nyelvtudományi elméletek és nézetek a 20. században. Budapest: Tinta Kiadó, 2013, 124 p.*)

Kárpáti László

Eszterházy Károly Főiskola
Neveléstudományi Doktori Iskola

Jogtudomány és filozófia – egy tudományos emlékmű

Ezeroldalas könyveket manapság már nem szoktak elolvasni, még szakemberek sem. Ha mégis ilyen munka készül, annak nem az az elsődleges funkciója, hogy a hagyományos módon, a karosszékben végigrágjuk magunkat rajta. Ez az ezeroldalas jogtudományi munka is inkább *emlékmű*: a magyar jogtudomány intellektuális helyzetéről és szintjéről, a téma jelentőségéről (esetünkben: Herbert Hart nagyságáról) és a szerkesztő(k) impresszív tudományszervezési képességeiről.

A kötetben vegyesen szerepelnek filozófusok és jogászok (a cím is talán inkább „H.

L. A. Hart jogtudománya és politikai filozófiája” lehetett volna): lényegében mindenki, aki a magyar mezőnyben elérhető. Emellett számos rövidebb Hart-szöveg fordítása, valamint angolszász kritikusok és a kritikusok kritikusainak elemzéseinek magyar fordításai is olvasható a könyvben (a mintegy 60 oldalnyi *Exkurzus* II. rész például lényegében zárólag Hart tanítványának és későbbi vitapartnerének, Ronald Dworkinnak a politikai filozófiájáról szól). A cél nyilvánvalóan H. L. A. Hart tekintetében az enciklopédikus teljesség volt (nem tudtam olyan témát találni, amely legalábbis rész kérdésként ne merülne fel az egyes fejezetekben), illetve az eddig róla megjelent munkák antológiaszerű összegyűjtése (részben újraközlése). A személyes visz-